

УДК 39 (477) “1918/1939”
ББК 63.3-7

Оксана Дрогобицька
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ФЕСТИНИ ЯК СПОСІБ ПРОВЕДЕННЯ ДОЗВІЛЛЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ГАЛИЧИНИ (20-ті – 30-ті рр. ХХ ст.)

У статті проаналізовано фестини як спосіб проведення дозвілля сільського населення Галичини у 20-х – 30-х рр. ХХ ст. Автор розглянула порядок проведення цих свят, популярні ігри і забави, підкреслила їхній патріотичний зміст. На думку автора, фестини сприяли налагодженню товариських стосунків, обміну новинами, новим знайомствам, згуртуванню усіх членів сільської громади.

Ключові слова: фестини, дозвілля, селяни, Галичина.

Міжвоєнний період характеризується значними змінами в повсякденному житті сільського населення Галичини. Трансформаційні процеси, зумовлені проникненням міської культури і західних модерних віянь, впливали як на форми проведення дозвілля, так і на їх зміст. Водночас багато свят того часу вдало поєднували народні ігри та патріотичні заходи. До таких відносимо і фестини.

Чимало відомостей про дозвілля сільського населення Галичини та фестини зокрема міститься у мемуарній літературі. Насамперед, виділяємо спогади Д. Богачевського¹, О. Гаврилюка², М. Горбового³, О. Долішньої⁴, В. Рабарського⁵, В. Чавса⁶. У періодичній пресі міжвоєнного періоду також часто публікували дописи і замітки про святкові заходи, організовані в містах і селах⁷. Цінну інформацію щодо порядку проведення фестин вдалося почерпнути з розповідей респондентів, адже часто вони були не тільки свідками, але й активними учасниками цих заходів⁸.

Щодо історіографії проблеми, то питання фестин піднімалося у праці львівської дослідниці Г. Горинь “Громадський побут сільського населення Українських Карпат (XIX – 30-ті роки ХХ ст.)”⁹ та публікаціях краєзнавчого характеру¹⁰.

Фестини проводилися ще на початку ХХ ст., однак найбільшої популярності набули саме в міжвоєнний період. Зазвичай їх організовували раз на рік (в окремих населених пунктах частіше) переважно на громадській площі або – за домовленістю – в саду чи на сіножаті когось із мешканців села. Міг бути і чітко визначений день для таких заходів, наприклад – другий день Зелених свят, свято св. Петра і Павла. У програму входили урочисті промови голів місцевих культурно-освітніх товариств, декламації віршів, виступи сільського хору, спортивно-хореографічні сцени (“вправи”), різноманітні ігри і забави. Під час розваг улюбленими були спортивні ігри зі змаганнями¹¹. Юнаки виконували гімнастичні вправи, роблячи так звані “вежі”¹². Не меншою популярністю користувалися перегони в мішках, биття горшків, “колесо щастя”, ворожіння тощо¹³. Ці та подібні ігри, на думку етнографа Г. Горинь, мали загальний характер народних розваг, близький або ідентичний до тих, що були в інших регіонах України¹⁴.

Серед популярних забав були навіть історичні реконструкції битв козаків із татарами¹⁵. Програма свята здебільшого закінчувалася урочистим концертом, виставою аматорського театрального гуртка чи спортивними змаганнями.

Активними учасниками цих велелюдних дійств виступала молодь, особливо члени товариства “Просвіта”. Така само у фестинах активно брали участь діти, адже саме для них організовувалася торгівля ласощами, нехитрими іграшками тощо¹⁶.

Велику роль у популяризації такого способу проведення дозвілля відіграли молодіжні гімнастично-спортивні товариства, зокрема “Січ”, “Сокіл”, “Луг”. Не залишалися осторонь і члени скаутської організації “Пласт”¹⁷. Перед кожним січковим осередком

стояло завдання: протягом року провести “бодай два фестини, бодай два театральні представлення та бодай двос вечорниць, наприклад, в честь Шевченка та Драгоманова”¹⁸.

Для січовиків проведення масових свят і фестин було одним із публічних засобів формування історичної пам’яті. Найчастіше вони присвячувалися певним подіям або ж особам з історії, наприклад, до дня народження чи смерті Т. Шевченка, річниці з дня козацької битви або ж святу вручення хоругви чи освячення прапора кожного товариства, що супроводжувалося проходом січовиків у козацьких одностроях¹⁹.

Не менш активно в організації забав брали участь члени товариства “Луг”. Наприклад, дописувач газети “Діло” (1933 р., Ч. 258) із с. Жовтанці Жовківського повіту повідомляв: “У нас відбувся луговий фестин, що пройшов дуже гарно. На радість нашого “Луга” та всіх громадян села рівним кроком примаршрував до нас “Луг” з Руданець. Луговики в лугових одностроях, луговички в народніх”²⁰. На цих фестинах 54 члени товариства виконали гімнастичні вправи²¹.

Як згадував В. Грабарський, у його рідному с. Блюдники Галицького повіту дуже активним було товариство “Сокіл”, члени якого що два роки уряджували фестини з великою цікавою програмою. Для участі у святі запрошували оркестр з Єзуполя під керівництвом І. Козака або оркестр з Острова під диригентурою І. Сови. Улюбленою частиною програми були гімнастичні вправи “Сокола” на площі біля читальні під звуки співу або оркестр. У програму фестин входили промови активістів громадських організацій. На закінчення свята зазвичай відбувалися змагання з футболу (“копаного м’яча”), в яких брали участь команди з Галича, Суботова або Тустані. Тренерами ж блюдниківської команди були сини місцевого пароха о. В. Самотулки²².

Під час подібних урочистих заходів молоді дівчата в однакових національних строях синхронно виконували показові вправи з серпами, що справляло захоплююче враження на глядачів²³. У с. Підпечари Станіславівського повіту місцевих дівчат таких вправ навчала Марія Дмитрівна Бойчук (дівоче прізвище – Стадник). Для цього вона навіть відвідувала спеціальні курси в м. Станіславові*. З нагоди свята дівчата вдягали народну ношу, коралі, вплітали в коси синьо-жовті стрічки. Стрій юнаків включав вишиту сорочку та синьо-жовті шаровари. Дівчата із серпами співали і демонстрували як росте жито, процес збору врожаю:

Росте, росте грушечка,
Гай, буде гай,
Нічко ж моя темная,
А ти зоре ясная,
Дай, Боже, дай!²⁴

Часто співали пісні і жартівливого чи ліричного характеру, на зразок тієї, яку ми записали від М. Бойчук:

Там на горі сніг біленький,
Десь поїхав мій миленький,
Десь поїхав, я не знаю,
Серце з жалю завмирає.
Приснився сон дивненький,
Що приїхав мій миленький,
А я встала, засвітила,
Не той, не той, що любила.

* Хлопців у Підпечарах вправ навчав Ярослав-Василь Бойчук.

Баламуте, вийди з хати,
Хочеш мене розкохати,
Розкохати, тай забути,
Всі ви хлопці баламути²⁵.

Фестини відбувалися за безпосередньої участі сільської інтелігенції, а саме сільських священиків, учителів, активістів кооперативного руху, студентів, активних освічених селян – “селянської інтелігенції”. Інтелігенція використовувала свята як засіб формування історичної пам’яті народу, національно-патріотичного виховання молоді. Вчителі, священики долучалися до організації масових святкувань не тільки шляхом безпосереднього керівництва урочистостями, але й опосередковано – через підготовку декорацій, пошиття костюмів, написання сценаріїв, віршів, пісень. Вони, з одного боку, приносили на провінцію нові модернізовані форми святкувань, а, з другого, заохочували селянство до збереження уже існуючих. Поступово селяни переймали досвід проведення свят і самостійно влаштовували різноманітні урочистості.

Як згадує дочка пароха с. Угорники Станіславівського повіту М. Ганушевська-Малкош, одним із активних організаторів і учасників фестин був її брат Богдан Ганушевський (1912–2001). За її словами, він умів грати на всіх музичних інструментах, був диригентом у с. Микитинці, а також організатором хорів у навколишніх селах²⁶. У 1931–1936 рр. очолював аматорський драматичний гурток в Угорниках, який тоді налічував 24 артисти. Одночасно Б. Ганушевський керував мандоліновим оркестром та дитячим хором²⁷. Він же організував у селі осередки молодіжних товариств “Луг” та “Сокіл”, головним завданням яких були пропаганда серед молоді здорового способу життя та залучення її до занять спортом²⁸.

В Угорниках фестини відбувалися на своєрідному острові, утвореному річкою Млинівкою. Цю місцевість називали Вільшиною. Влітку там молодь влаштовувала танці, концерти і різні змагання. Тоді ж на острівці облаштовували гойдалку, відкривали буфет, в якому продавали солодоші, морозиво, канапки та пиво. У саму Вільшину можна було потрапити через невеликий місточок на одному з рукавів Млинівки. Юнаки та дівчата прикрашали його зеленими гілками і квітами, а також синьо-жовтими стяжками. Такими ж різнобарвними гірляндами прикрашали й весь острівець. Біля самого містка ставили тимчасову касу, де продавали квитки. Фестини в цьому селі влаштовували здебільшого на свято Петра і Павла²⁹.

Можна навести і інший приклад. Так, О. Гусак згадував, що в с. Студінка Калуського повіту, де його батько був священиком, такі фестини відбувалися, як правило, у неділю. Зранку парох відправляв Службу Божу, потім учителі організували в читальні вистави та виступи дітей, проводилися футбольні турніри. Місцеві крамарі, здебільшого євреї, торгували різними ласощами. За словами респондента, приблизно в 1937–1938 рр. під час подібної забави на стадіоні вапном розградили шахівницю. Учасники дійства переодяглися у чорні і білі плащі та грали в імпровізовані шахи. Особливо запам’яталось, що, замість фігури шахового коня, гравці водили по клітинках справжнього³⁰.

Не менш цікаву програму мали фестини, які проходили в с. Тяпче Долинського повіту. У 1930 р. вони проводилися на лузі поблизу місцевого ставу. Організаторами заходу виступали місцеві жителі Л. Ломиш та Л. Павлишин* разом із членами читальні “Просвіта” та товариством “Сокіл”. Свято розпочалося з пісні “Човен хитається серед води...”, яку виконували музиканти, пливучи на великому (розмірами 6 на 6 метрів)

* Лука Павлишин – син місцевого писаря і дяка.

дерев'яному плоті. Серед численної кількості розваг популярністю користувалася лотерея – розігрували призи (релігійні, історичні книги та інші цінні речі), надіслані на адресу місцевої читальні особисто митрополитом Андреем Шептицьким. Про приблизну чисельність учасників заходу можна судити з того, що тільки в лотереї розігрувалося 2 тисячі квитків (“льосів”)³¹.

Крім цього, із власними концертними програмами виступали члени читальні, товариства “Союз українок” та “Сокіл”. Зокрема, останні демонстрували різні гімнастичні вправи, виконуючи пісню:

Соколи, соколи, ставайте в ряди,
Наш поклик мудрих взиває.
Як славно бувало козацькі сини
Боролись до смерті загину.
Боротись будемо, соколи, всі ми
За нашу святу Україну.
В здоровому тілі здорова душа
Де сила, там слава буває³².

Не менш цікаво проходили другі фестини в цьому селі в серпні 1931 р. З такої нагоди поблизу ставу було споруджено гойдалки і навіть так зване “чортове колесо”. Юнаки пробували залізти на 12-метровий “Стовп щастя”, на якому попередньо закріпили кілограм ковбаси та 3 злоті. Традиційно захід супроводжувався грою місцевих музик і включав концерт за участю членів патріотичних товариств³³.

Якщо проаналізувати перелік найбільш популярних забав у програмі фестин чи інших подібних велелюдних свят, то очевидно, що, крім традиційних ігор, сильними є вже західні урбанізовані впливи. У пресі міжвоєнного періоду навіть повідомлялося, що в одному із сіл відбувся маскарад із обиранням королеви балу на американський манер. Серед молоді популярною була гра у “Флірт”, коли її учасники витягували надруковані на листках побажання³⁴. Крім цього були й інші модерні розваги. Наприклад, у с. Перерісль Надвірнянського повіту у 20-х рр. ХХ ст. молодь любила так звану “котильонову” забаву, яку запозичила у місцевих поляків. Дівчина готувала котильон (квітку із сердечком, прикріплені до застібки), а хлопець ішов до її батьків і просив дозволу, щоб відпустили доньку на свято. Коли грала музика, хлопець запрошував дівчину до танцю, а за це вона причіпляла йому котильон³⁵.

Однак, у жодному разі не можна розглядати фестини та інші подібні народні забави тільки з точки зору розважального характеру. Оскільки часто ініціаторами цих заходів виступали молодіжні спортивно-руханкові товариства, то вони проводилися здебільшого без алкогольних напоїв і були ще одним з способів популяризації спорту та тверезого способу життя.

У першу ж чергу святкування передбачали культурно-просвітницьку складову, були покликані заохотити молодь до активної праці та зібрати кошти на благодійні цілі. Прибуток від фестин зазвичай ішов на будівництво приміщення для читальні, закупівлю книг до бібліотеки або ж на допомогу дітям-сиротам чи інвалідам визвольних змагань. Наприклад, кошти у сумі 595, 94 злотих, отримані в ході проведення свята 3 серпня 1930 р. за участю селян із Новосілок, Телячого, Вербова, Заставча і Мужилова Підгаєцького повіту було передано на будівництво Народного дому у Підгайцях³⁶.

У програмі багатьох урочистостей чільне місце займали історичні реконструкції, покликані формувати почуття гордості історичним минулим, підкреслювали єдність українців у боротьбі за власну державність. Через свій патріотичний підтекст, нерідко

подібні свята заборонялися, а їхні організатори нашоувувалися на перешкоди з боку представників влади і місцевого самоврядування³⁷.

Загалом більшість наведених заходів за своїм змістом зводились до одного – формування свідомого громадянина, здатного на самозречення заради національної ідеї. З цього приводу відомий діяч просвітянського руху С. Магальяс зазначав: “Народні свята не можуть бути тільки зовнішнім виразом пошани до великих подій чи людей; вони мусять живо промовляти до чуття, збагачувати розум та впливати на волю, аби вказувати загальові шлях, яким йому треба йти”³⁸. Велику роль у даному напрямі відігравали релігійні відправи, що сильно впливали на емоційну сферу учасників дійств.

Таким чином, фестини були непересічною подією не тільки для окремого села, а й для всієї округи. Вони ставали доброю нагодою для налагодження товариських стосунків, обміну новинами, знайомства, а відтак й одруження молоді, загалом сприяли згуртуванню всіх членів сільської громади. Особливо слід відзначити їхню роль як місця, де суспільно активна молодь демонструвала свої патріотичні настрої і готовність до боротьби за власну державність. У 90-х рр. ХХ ст. фестини знову ввійшли в побут західноукраїнських сіл, хоча зараз, на наш погляд, ця традиція дещо вже призабулася.

1. Богачевський Д. На возі і під возом: спомини галицького адвоката / Д. Богачевський. – Торонто : Добра книжка, 1976. – 141 с.
2. Гаврилюк О. “Не скує душі живої...” / О. Гаврилюк. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2012. – 188 с.
3. Горбовий М. Пласт у Косові на Гуцульщині / М. Горбовий // Гуцулія. – 1973. – Ч. 1 (25). – Рік VII. – Чикаго. – С. 26–30.
4. Долішня О. Неначе писанка село / О. Долішня // Тяпче: Історія, спогади, світлини / автор-упоряд. М. Борис. – С. 113–136.
5. Рабарський В. Блюдники / В. Рабарський // Альманах Станиславівської землі. – Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1985. – Т. II. – С. 507–517.
6. Чавс П. У вирі життя та Мостищина і Судововишенщина / ред. В. Вереш. – Видання дісцезального музею і бібліотеки Української католицької єпархії в Стемфорді, 1976. – 376 с.
7. Життя краю: Праця на селі: Село Любша, пов. Рогатин // Новий час. – 1930. – 8 вересня. – Ч. 101. – С. 9; Дописи: Жовківщина (Луговий фестин у Жовтанцях) // Діло. – 1933. – 2 жовтня. – Ч. 258. – С. 5; Життя краю: Фестин в Підгайцях // Новий час. – 1930. – 29 серпня. – Ч. 97. – С. 9.
8. Спогади Ганушевської-Малкош Марти Михайлівни, 1926 р.н. Записано у м. Івано-Франківськ Дрогобицькою О. Я. 4 січня 2015 р.; Спогади Логази Ірини Іванівни, 1939 р. н. Записано в с. Підпечари Тисменицького району Івано-Франківської області Дрогобицькою О. Я. 26 травня 2015 р.; Спогади Кадлуб Марії Дмитрівни, 1927 р. н. Записано в с. Підпечари Тисменицького району Івано-Франківської області Дрогобицькою О. Я. 26 травня 2015 р.; Спогади Бойчук (дівоче прізвище – Стадник) Марії Дмитрівни, 1925 р. н. Записано в с. Підпечари Тисменицького району Івано-Франківської області Дрогобицькою О. Я. 10 серпня 2015 р.; Спогади Мазур (Чмелик) Наталії Іванівни, 1926 р. н. Записано Дрогобицькою О. Я. 16 червня 2015 р. у с. Старе Село Жидачівського району Львівської області.
9. Горинь Г. Громадський побут сільського населення Українських Карпат (XIX – 30-ті роки ХХ ст.) / Г. Горинь. – К. : Наукова думка, 1993. – 200 с.
10. Гандзюк Р. Угорники. Нарис з історії села від найдавніших часів до сьогодення / Р. Гандзюк. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007. – 464 с.; Непеляк Є. Перерісль. Історичний нарис від найдавніших часів до 1990 р. / Є. Непеляк. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2009. – Т. 1. – 264 с.; Матіїв І. “Просвіта” та інші громадські товариства в Тяпче / І. Матіїв // Тяпче: Історія, спогади, світлини / автор-упоряд. М. Борис. – С. 19–58.
11. Горинь Г. Громадський побут сільського населення Українських Карпат... – С. 149.

12. Життя краю: Праця на селі: Село Любша, пов. Рогатин // Новий час. – 1930. – 8 вересня. – Ч. 101. – С. 9; Морикіт І. Клубівці / І. Морикіт // Альманах Станиславівської землі. – Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1985. – Т. II – С. 607.
13. Богачевський Д. На возі і під возом... – С. 88.
14. Горинь Г. Громадський побут сільського населення Українських Карпат... – С. 149.
15. Богачевський Д. На возі і під возом... – С. 88; Гаврилюк О. “Не скує душі живої...”. – С. 64; Чавс П. У вирі життя та Мостищина і Судововишенщина... – С. 35.
16. Горинь Г. Громадський побут сільського населення Українських Карпат... – С. 148.
17. Згадуючи про діяльність “Пласту” в Косові, активіст цієї організації Михайло Горбовий писав: “Дня 2 вересня ми взяли участь у фестині зі своїми вправами, забавами і т. п. Виступали ми в селянських одягах. Спершу декому виглядало смішно, але коли побачили наші вправи й забави, то лише роти роззявляли. Переконалися, що селянський одяг не конче мусить бути предметом насмішок. На цих фестинах ми приєднали одну прихильницю” (Горбовий М. Пласт у Косові на Гуцульщині... – С. 29).
18. Юзик О. Освітньо-виховна діяльність молодіжних товариств Галичини у 20–30-х роках ХХ ст. / О. Юзик // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2003. – Вип. 17. – С. 216.
19. Вільчинська Н. Роль товариств “Січ” у формуванні історичної пам’яті галицьких українців напередодні проголошення Західно-Української Народної республіки / Н. Вільчинська // Галичина. – 2014. – № 25 – 26. – С. 377.
20. Дописи: Жовківщина (Луговий фестин у Жовтанцях) // Діло. – 1933. – 2 жовтня. – Ч. 258. – С. 5.
21. Там само.
22. Рабарський В. Блюдники... – С. 510.
23. Спогади Логази Ірини Іванівни...
24. Спогади Кадлуб Марії Дмитрівни...
25. Спогади Бойчук Марії Дмитрівни...
26. Спогади Ганушевської-Малкош Марти Михайлівни...
27. Гандзюк Р. Угорники. Нарис з історії села... – С. 125.
28. При “Соколі” під керівництвом Богдана Ганушевського діяв чоловічий хор, який неодноразово брав участь у різноманітних імпрезах, зокрема і в урочистій академії 1933 р. на честь 60-річчя від дня народження відомого педагога, організатора сокільсько-січового руху Івана Боберського (1873–1947) (Гандзюк Р. Угорники. Нарис з історії села... – С. 95; Спогади Ганушевської-Малкош Марти Михайлівни...).
29. Гандзюк Р. Угорники. Нарис з історії села... – С. 74.
30. Науковий етнографічний архів Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (НЕАПНУ), ф. 1, оп. 2, спр. 2, арк. 3.
31. Матіїв І. “Просвіта” та інші громадські товариства в Тяпче... – С. 47; Долішня О. Неначе писанка село... – С. 127.
32. Там само... – С. 46–47.
33. Там само... – С. 47.
34. Спогади Мазур (Чмелик) Наталії Іванівни...
35. Непеляк Є. Перерісль. Історичний нарис... – С. 116–118.
36. Життя краю: Фестин в Підгайцях // Новий час. – 1930. – 29 серпня. – Ч. 97. – С. 9.
37. Життя краю: Праця на селі: Село Любша, пов. Рогатин // Новий час. – 1930. – 8 вересня. – Ч. 101. – С. 9.
38. Магальяс С. Порадник для освітників: Форми і методи освітньої праці / С. Магальяс. – Львів, 1933. – С. 53.

Оксана Дрогобицкая
(г. Ивано-Франковск, Украина)

Фестыны как способ проведения досуга сельского населения Галичины
(20-тые – 30-тые гг. XX в.)

В статье проанализировано фестыны как способ проведения досуга сельского населения Галичины в 20-х – 30-х гг. XX в. Автор рассмотрела порядок проведения этих праздников, популярные игры и забавы, подчеркнула их патриотическое содержание. По мнению автора, фестыны способствовали налаживанию товарищеских отношений, обмену новостями, новым знакомствам, сплочению всех членов сельской общины.

Ключевые слова: фестыны, досуг, крестьяне, Галичина.

Oksana Drogobytka
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Festins as a method of realization of leisure of rural population of Galychina
(20th–30th years of the xxth century)

Festins as a method of realization of leisure of rural population of Galychina of the 20th – 30th years of the XXth century are analyzed in the article. The author considered the order of realization of these holidays, popular games and funs, underlined their patriotic maintenance. In opinion of the author, festins assisted adjusting of companionable relation, exchange news, new acquaintances, rallying of all members of rural community.

Key words: festins, leisure, peasants, Galychina.